

تحول علمی فرهنگی دوران صفویه با محوریت علامه مجلسی

تحولی که در عصر صفوی بر پایه شریعت و انتخاب مذهب صورت می پذیرد باعث گردیده بود تا علمای بزرگی چون مقدس اردبیلی، محقق کرکی، شیخ بهایی، میرداماد و علامه مجلسی در جامعه عصر صفوی حضور بیابند.

تحولی که در عصر صفوی بر پایه شریعت و انتخاب مذهب صورت می پذیرد باعث گردیده بود تا علمای بزرگی چون مقدس اردبیلی، محقق کرکی، شیخ بهایی، میرداماد و علامه مجلسی در جامعه عصر صفوی حضور بیابند.

به گزارش خبرگزاری مهر، تشکیل دولت صفویان در آغاز قرن دهم هجری (907-ه.ق) نقطه عطفی در تاریخ ایران و اسلام به شمار می آید. گرایش های اندیشه ای حکیمانه در خلال فرمانروایی صفویان و به خصوص در عصر شاه عباس رونق بسزایی یافته و در عصری که اصفهان به عنوان پایتخت دولت صفوی انتخاب می شود، گروهی از برجسته ترین حکیمان و فیلسوفان در آن استقرار می یابند. نگرشی همه سوی به ایران عصر صفوی نیز حاکی از آن است که اوج این دولت با افزایش تعداد علماء، نویسندگان، فیلسوفان و آثار هنری و معماری پیوند خورده است.

در این بین علامه مجلسی از جایگاه خاصی از نظر معارف شیعه برخوردار است. علامه مجلسی که در سال 1037 ه.ق در اصفهان از خاندان روحانی تولد یافته بود، در خلال عمر خود آثار فراوانی در حوزه های علم اصول، آداب و سنن، تاریخ انبیاء، و دایره المعارف بزرگ حدیث یعنی بحارالانوار از خود به یادگار گذاشته است. علامه مجلسی که به عنوان شیخ الاسلام و ملاباشی عصر شاه سلیمان و شاه سلطان حسین تلاش و کوشش بسیاری در برپایی مراسم دینی داشت، از نظر انسجام و قوام بخشیدن به معارف شیعی نیز در این عصر جزء سرآمدان به شمار می آمد.

هنگامی که در عصر صفوی مباحث علمی، فلسفی، کلامی و فقهی در سطوح بالای درس و بحث عالمان دین قرار گرفت، علامه مجلسی دست به نگارش تالیفاتی زد تا بتواند معارف شیعه را در بین مردم نشر دهد. از این جهت اولین جنبه ای که در حوزه فعالیت های مجلسی قابل ذکر است نوعی ارتقاء سطح علمی و کیفی حکومت صفویه است. در آثار مجلسی در دوران صفویه برای نخستین بار رفتارهای فردی و اجتماعی به صورت قراردادهای مبتنی بر نقل اقوال و احادیث از قول ائمه تبیین می گردد. علامه با این روش، رفتارهای فردی و اجتماعی را منضبط کرده و برای آنها آیین نامه می نویسد. این زاویه دید و نوع نگارش که علامه مجلسی به آن روی می آورد در حوزه قانونمند کردن نظام حکومتی بسیار مورد توجه و مهم می باشد.

نظرات علامه مجلسی نسبت به گرایش های حکیمانه و فیلسوفانه عصر صفوی نیز به نوبه خود قابل تامل است. علامه مجلسی آن طور که در رساله اعتقادات خود متذکر شده معتقد است، علم واقعی همان علمی است که از راه کتاب و سنت به دست می آید و از دید او حکیمان هم اشراقی و هم مشایی نصوص صریح و روشن اهل بیت را با عقل ناقص خود تاویل می کرده اند که این امر ریشه در نگرش غیر دینی آنان داشته و متأثر از اندیشه یونانی بوده است. از همین رو است که او از لفظ (یونانی کافر) به کرات استفاده می کند که به احتمال زیاد همان (ارسطو) می باشد. از دید علامه حکیمان به دلیل گرایش عقلانی به دین مورد انتقاد قرار می گرفتند و گاهی به کفر منسوب می شدند.

در هر حال وجود فردی چون علامه مجلسی در دوران صفویه بسیار حائز اهمیت می باشد، زیرا هنگامی که حاکمیتی بوجود می آید و براساس شاخصه های متعدد فکری و فرهنگی تلاش دارد تا مسیری روبه رشد و بیش رو داشته باشد، قطعاً به یک بشتوانه فکری و نظری احتیاج دارد که افرادی چون علامه مجلسی همین نقش را در این دوران ایفا می کرده اند.

در اهمیت علامه مجلسی همین بس که آثار تالیفی وی چون بحار الانوار که کتابی است که در حوزه حدیث و تاریخ اسلام و موضوعات پیرامون آن سخن می گوید به صورت اثری مهم و با ارزش مخاطبینی با طیف وسیع را در برمی گیرد.

منابع؛

فراز و فرود صفویان، منصور صفت گل، کانون اندیشه جوان

ساختارنهاد و اندیشه دینی، منصور صفت گل، انتشارات رسا

کتاب ماه تاریخ و جغرافیا (مطالعات صفویه شناسی)، شماره 38، بااستناد به مقاله ایران عصر علامه مجلسی نوشته احمد مسجدجامعی